

2025-07-08

Till

Utbildningsdepartementet

Remissyttrande: SOU 2025:37 Skärpta villkor för friskolesektorn. Delbetänkande av utredningen om vinst i skolan

Waldorfskolefederationen (WSF) är en intresseorganisation för de ca 40 waldorfskolor som finns i Sverige. Waldorfskolefederationen samarbetar också med representanter för Montessori- och Freinet-skolorna inom ramen för Idéburna skolors riksförbund i syfte att bevaka frågor som berör pedagogisk mångfald och alternativ pedagogik.

Waldorflärarhögskolan (WLH) är idag den enda institution som erbjuder utbildningar till waldorfförskollärare och waldorflärare. Utbildningarna är offentligt finansierade och ger behörighet att arbeta i waldorfpedagogisk förskola/skola. De står under tillsyn av UKÄ. Waldorflärarhögskolan har en unik position vad gäller pedagogiska alternativ. Vi är också del av Idéburna skolors riksförbund (ISR) inom vilket vi arbetar för att stärka de idéburna pedagogiska alternativens möjlighet att bedriva förskola/skola inom det svenska skolväsendet. WSF och WLH har ett nära samarbete och bidrar till samverkan mellan utbildning och skolor.

I detta remissyttrande inleder vi med en övergripande kommentar för att sedan kort kommentera några specifika områden.

Kommentarer till utredningen

WSF och WLH har synat delbetänkandet om *Skärpta villkor för friskolesektorn* och vi ställer oss bakom utredningens syfte tillfullo men vill samtidigt lyfta risken att dessa skärpta villkor, som avser att trygga elevers skolgång och säkerställa kvaliteten i undervisningen, tenderar att bli som den effektiva metoden bottentrålning som inte bara fångar de stora fiskarna utan även dödar de små, hotar återväxten och stör havsbotten. Det ger en icke önskvärd effekt på lång sikt.

Friskolereformen innebar pedagogisk mångfald

WSF och WLH ställer sig positiva till friskolereformen i Sverige och till rätten för föräldrar att välja den skola och den pedagogiska inriktning som man önskar för sina barn. Friskolereformen har inneburit att Sverige har en pedagogisk mångfald som många elever och föräldrar är nöjda med och som berikar deras liv. En del föräldrar väljer ett idéburet alternativ för sin barnomsorg och sedan att sätta sitt barn i en idéburen skola som drivs inom de nationella läroplanerna men med en annan pedagogisk inriktning.

Sverige är unikt på det sättet att friskolan är avgiftsfri och helt offentligt finansierad. Sverige är unikt även genom att det är tillåtet med vinstuttag i skola och omsorg som finansieras med offentliga medel.

Friskolereformen i Sverige har alltså tillåtit vinstuttag ur företag som bedriver skola. ”Samma friskolereform som möjliggjort innovation och ökad valfrihet har med åren också fått negativa konsekvenser.” (sid 75, SOU 2025:37). WSF och WLH motsätter sig med kraft möjligheten till och förespråkar förbud mot vinstutdelning ur företag som bedriver skola. I den skolverksamhet som bekostas av det allmänna ska eventuella överskott alltid tillfalla verksamhet som främjar eleverna.

WSF och WLH är positiva till utredningens förslag till vinstutdelningsbegränsningar och menar att vinstuttag ur skolor inte bör tillåtas.

Förtroendet att få bedriva skola fordrar respekt för det allmänna

Vi menar att ett godkännande att bedriva skola är ett stort och viktigt förtroende som ska hanteras med kunnighet, varsamhet och respekt i förhållande till själva hantverket, till undervisning och utbildning. Det ska inte vara möjligt att erhålla skolpeng till vare sig spekulativa eller brottsliga affärsupplägg. (Sid 75). Förskolans och skolans verksamhet tar hand om det mest värdefulla samhället har, barnen. Betydelsen av både förskola och skola är enorm i varje växande människas liv och visar sig särskilt tydligt i tider av kris, som under pandemin då Sveriges skolor och förskolor var öppna.

WSF och WLH ser paralleller mellan barnens rätt att gå i skola och allemansrätten. Allemansrätten som ger alla människor rätt att vistas ute i naturen under ansvar och med hänsyn till andra och till miljön, men rätt inte att störa och förstöra.

Om insyn och återkrav av offentliga bidrag

WSF och WLH ställer sig bakom förslaget till insyn under förutsättning att det innebär ett stöd för den enskilda skolan, inte annars.

WSF och WLH ställer sig i princip bakom utredningens förslag på återbetalningsskyldighet om bidrag med allmänna medel beviljats på felaktig grund eller med för högt belopp.

Vi menar att en liten skolas rektor har en speciell situation och behöver jonglera både akuta kriser och mer långsiktiga ärenden. Rektor behöver vara en allkonstrnär och har ett både utmanande och stimulerande uppdrag. Rektors prioritering behöver alltid handla om barnens och personalens bästa. Det kan därför hända att rektor i en liten skola till exempel missar ansökningsdatumet att söka ett statsbidrag som motsvarar en omfattande del av årets budget. Det händer även att skolan tar emot en elev som visar sig behöva omfattande extraordinära stödinsatser. Skolan följer rutinerna och söker tilläggsbelopp. I det läget har hemkommunen rätt att neka tilläggsbelopp av ekonomiska eller administrativa skäl medan skolan fortfarande har skyldigheten att ge eleven det stöd den behöver. Skolan har nu eleven, eleven har behov och rätt att få dem tillgodosedda, kommunen nekar tilläggsbelopp och skolan får ta resurser från andra elever. Sådana händelser kan radera den lilla skolans ekonomi med följder för enskilda elever, för lärare och för föräldrar.

Ovanstående blir sällan ett så avgörande problem för de stora friskolekoncernerna som har möjlighet att finansiera god juridisk expertis för att lotsas genom skoljuridiken. Därför menar WSF och WLH att detta ska tas hänsyn till vid beslut om återkrav av felaktigt utbetalade offentliga medel.

Ekonomisk bärkraft och kompetens

En mindre skola på orten, en idéburen friskola, har behov av att ta del av kommunernas administrativa kompetens. Skolans verksamhet handlar om kommunens invånare, om kommunens barn. Skolan ska ha pedagogiska experter och de idéburna, icke vinstdrivna skolorna ska ha möjlighet att luta sig mot den kommunala utbildningsförvaltningen. Dessa bör samverka i högre utsträckning och alltid omkring barn i svårigheter. Detta saknar vi i utredningen.

Vi har förståelse för behovet av ekonomisk bärkraft i skolan, men menar alltså att samhället riskerar att tråla med finmaskigt nät och på så vis döda alla skolor, även de små och de idéburna som drivs utan vinstuttag.

WSF och WLH menar att idéburna skolor är att betrakta som icke-ekonomisk verksamhet i enlighet med EU-rätten och önskar att våra medlemsskolor får ett tätare samarbete både med kommunerna gällande finansieringen och med Skolverket gällande statsbidragen.

Lärarprofessionen om vinstuttag

Flera SOU har under de senare åren framhållit att man vill stödja lärarprofessionen och lyfta lärarnas värde. Detta menar WLH och WSF är av avgörande betydelse och vill understryka flera av de uttalanden som Sveriges Lärare har gjort inom området. Vi vill här särskilt lyfta rapporten *Marknadsskolan: en förlust för samhället*¹, framtagen av Sveriges Lärare. Av rapporten framgår med all tänkbar tydlighet att den absoluta majoriteten av Sveriges lärare; 9 av 10, vill fasa ut vinstutdelningen i skolan.

Rapporten påvisar med all tänkbar tydlighet

- Det fria skolvalets effekter
- Konkurrensen om eleverna
- Hur resurser fördelas olika
- Hur allt detta drabbar elever, lärare och vårdnadshavare
- Vad lärarna anser om möjligheten för skolor att ta ut vinst

Slutsatserna i rapporten är att lärarna är positiva till förslagen i vinstutredningens förslag – men att åtgärderna inte är tillräckliga och att vinst- och marknadsskolan måste fasas ut.

- Skolans finansiering måste reformeras och skolpengens utformning behöver ersättas med en ny modell som utgår från skolans fasta kostnader.
- Huvudmännen måste ta sitt ansvar och minska kundorienteringen i skolorna. När det gäller stödinsatser till elever måste de sättas in tidigt och vara långsiktiga.

¹ <https://lararpdf.tmkontor.se/sv/sveriges-larare/trycksaker/sveriges-larare/undersokningar/marknadsskolan-en-forlust-for-samhallet.html>

Särskilj idéburna skolor utan vinstuttag från friskolor med vinstuttag

- WFS och WLH menar att friskolor inte får likställas beroende av det enskilda huvudmannaskapet utan idéburna skolor utan vinstuttag behöver särskiljas.
- WSF och WLH önskar att idéburna friskolor utan vinstuttag får ett tätare samarbete både med kommunerna gällande finansieringen och med Skolverket gällande statsbidragen.
- WSF och WLH önskar att idéburna skolor utan vinstuttag bedöms utifrån den icke-ekonomiska verksamheten som EU-rätten stipulerar.
- WSF och WLH menar att vinstuttag ur skolor inte ska vara möjligt och bör förbjudas.

Avslutning

Att det i svensk skola finns problem av olika slag och på olika nivåer är klart. Det är nödvändigt att man från statens sida utreder samt föreslår och genomför åtgärder för att förbättra kvaliteten i förskola och skola. Vi ser dock med oro på att åtgärder numera nästan alltid innebär mer styrning och kontroll. Den autonomi som man ibland tillskriver lärare blir något som lätt rör sig på idéplanet. Brister i skolan menas bero på bristande kompetens, ineffektivitet; brist på styrning och kontroll. Det går en gräns för när man inte längre kan "fortbilda bort" eller organisera bort resursbrister. Att se att skolan och lärarna arbetar med allt mindre resurser i förhållande till att kraven har ökat leder inte i nämnvärd utsträckning till reella åtgärder.

En konsekvens av den ökade styrningen är att det blir allt svårare för pedagogiska alternativ att rymmas inom de allt snävare ramarna och den ökade detaljstyrningen. Enligt artikel 14 i EU-stadgan (Lissabonfördraget) har vårdnadshavare rätt att välja alternativ pedagogik. Detta kan inte enbart handla om organisationsform eftersom en genuin alternativpedagogik också arbetar med en unik pedagogisk och didaktisk praktik. Det måste helt enkelt finnas utrymme även för olika pedagogiska inriktningar.

Vi menar att staten borde se över de idéburna skolornas situation. Inte bara för de idéburna skolornas skull, utan för det svenska skolväsendets skull. Det är just i dessa skolor man ofta finner alternativ pedagogik. Bland de idéburna skolorna (till exempel Freinet, Montessori och Waldorf) finns olika pedagogiska metoder värda att undersöka och utvärdera. Det finns metoder som skulle kunna berika fler. När man stryper de idéburna skolorna stryper man också därför sakta möjligheten att bedriva alternativ

pedagogik. Det riskerar att till slut bara bli en del av ett teoretiskt innehåll i en kurs på en pedagogisk institution.

Vi efterlyser en tydlig, samlad och reell politisk vilja att skapa förutsättningar för de idéburna skolornas existens.

Caroline Bratt

Waldorflärarhögskolan

Maria Norberg

Waldorfskolefederationen